

MA'NAViy-AXLOQiy PRINSIPLAR TUSHUNCHASI MAZMUN MOHIYATI VA JAMIYAT HAYOTIDAGI O'RNI

Temirova Odina Muxiddin qizi,
NamDU mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola ma'naviy-axloqiy tamoyillarning ko'p qirrali mohiyatini ochib beradi, ularning asosiy tushunchalarini, mazmunining mohiyatini va jamiyat hayotidagi ajralmas rolini yoritadi. U ushbu tamoyillarning ijtimoiy hamjihatlikni rivojlantirish, axloqiy etakchilikni yo'lga qo'yish va shaxsiy hayotni qondirishdagi ahamiyatini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, munozarada ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning zamonaviy global muammolarni hal qilishda, texnologik taraqqiyotni muvozanatlashda va madaniy merosni asrab-avaylashda dolzarbli ta'kidlanadi. Ushbu tamoyillarni hayotning turli jabhalariga, ya'ni ta'limdan tortib siyosatni ishlab chiqishgacha integratsiyalashgan holda, jamiyatlar zamonaviy dunyoning murakkabliklarida halollik va rahm-shafqat bilan harakat qilishlari mumkin. Maqolada ma'naviy-axloqiy tamoyillar adolatli, barkamol va taraqqiyparvar jamiyatni shakllantirishning axloqiy asosi bo'lib xizmat qilishini har tomonlama tushunishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: axloq, ma'naviyat, tamoyil, madaniy meros, barkamol avlod, taraqqiyot, globallashuv, ma'rifat.

СУТЬ ПОНЯТИЯ СОДЕРЖАНИЕ ДУХОВНО-ЭТИЧЕСКИХ ПРИНЦИПОВ И ЕГО МЕСТО В ЖИЗНИ ОБЩЕСТВА

Темирова Одина дочь Мухиддина,
Независимый исследователь НамГУ

Аннотация: В данной статье рассматривается многогранность духовно-нравственных принципов, раскрываются их фундаментальные понятия, сущность их содержания и незаменимая роль в ткани общественной жизни. В нем подчеркивается значение этих принципов для содействия социальной сплоченности, этического лидерства и повышения личной самореализации. Более того, дискуссия подчеркивает актуальность духовных и моральных ценностей в решении современных глобальных проблем, балансировании технологических достижений и сохранении культурного наследия. Интегрируя эти принципы в различные аспекты жизни, от образования до разработки политики, общества могут честно и сострадательно преодолевать сложности современного мира. Цель статьи - дать всестороннее понимание того, как духовные и моральные принципы служат этической основой построения справедливого, гармоничного и прогрессивного общества.

Ключевые слова: мораль, духовность, принцип, культурное наследие, совершенное поколение, развитие, глобализация, просвещение.

THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF SPIRITUAL AND ETHICAL PRINCIPLES CONTENT AND ITS PLACE IN THE LIFE OF THE SOCIETY

Temirova Odina Muhiddin qizi,
Independent researcher of NamSU

Abstract: This article delves into the multifaceted nature of spiritual and moral principles, elucidating their fundamental concepts, the essence of their content, and their indispensable role in the fabric of societal life. It highlights the significance of these principles in fostering social cohesion, guiding ethical leadership, and enhancing personal fulfillment. Moreover, the discussion underscores the relevance of spiritual and moral values in addressing contemporary global challenges, balancing technological advancements, and preserving cultural heritage. By

integrating these principles into various aspects of life, from education to policy-making, societies can navigate the complexities of the modern world with integrity and compassion. The article aims to provide a comprehensive understanding of how spiritual and moral principles serve as the ethical bedrock for fostering a just, harmonious, and progressive society.

Key words: morality, spirituality, principle, cultural heritage, perfect generation, development, globalization, enlightenment.

Kirish. Borgan sari murakkab va jo'shqin dunyoda ma'naviy-axloqiy tamoyillarning ahamiyatini ortiqcha baholab bo'lmaydi. Bu tamoyillar kompas bo'lib, shaxslar va jamiyatlarni axloqiy xulq-atvor, ijtimoiy uyg'unlik va shaxsiy amalga oshirishga yo'naltiradi. Ularning mohiyati va mazmunini anglash insonparvar va adolatli jamiyatni shakllantirish uchun, ayniqsa, texnologik taraqqiyot, madaniy siljishlar va axloqiy noaniqliklar hukm surayotgan davrda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Texnologiya taraqqiyoti va moddiy manfaatlar tobora kuchayib borayotgan dunyoda ma'naviy va axloqiy tamoyillarning roli insoniyat jamiyatining asosi bo'lib qolmoqda. Ushbu tamoyillar odamlar va jamoalar faoliyat yuritadigan, xulq-atvorga rahbarlik qiladigan, ijtimoiy hamjihatlikni qo'llab-quvvatlaydigan va umumiy farovonlikni rag'batlantiradigan axloqiy asosni tashkil qiladi. Ularning mavjudligi zamonaviy muammolarni hal qilish va muvozanatli va uyg'un hayotni ta'minlashda juda muhimdir.[1]

Ma'naviyat – inson ruhiy va aqliy olamini ifodalovchi tushuncha. U kishilarning falsafiy, huquqiy, ilmiy, badiiy, axloqiy, diniy tasavvurlarini o'z ichiga oladi. Ma'naviyat atamasining asosida „ma'no“ so'zi yotadi. Ma'lumki, insonning tashqi va ichki olami mavjud. Tashqi olamiga uning bo'y-basti, ko'rinishi, kiyinishi, xatti-harakati va boshqa kiradi. Ichki olami esa uning yashashdan maqsadi, fikr yuritishi, orzu-istaklari, intilishlari, his-tuyg'ularini o'z ichiga oladi. Insonning ana shu ichki olami ma'naviyatdir. Oziq-ovqat odamga jismoniy quvvat bersa, ma'naviyat unga ruhiy oziq va qudrat bag'ishlaydi. Ma'naviyat ma'rifat va madaniyat bilan bog'liq. Ma'naviyat odamlarda tap-tayyor holda vujudga kelmaydi. Unga muttasil o'qish, o'rganish, tajriba orttirish orqaligina erishiladi. Ma'naviyat qanchalik boyib borsa, jamiyat va millat shunchalik ravnaq topadi. Ma'naviyatli odam yashashdan maqsad nimaligini aniq biladi, umrini mazmunli o'tkazish yo'lini izlab topadi, muomala qilish madaniyatini egallaydi, har bir masalaga insof va adolat nuqtayi nazaridan yondashadi. Vijdon nima, yolg'on va rost nima, or-nomus nima, halol va harom nima – bularning hammasini bir-biridan ajrata oladi, hayotda yomonlikka boshlovchi xatti-harakatlardan voz kechadi, yaxshilikka boshlovchi amallarni bajaradi. Qisqasi, ma'naviyatda inson hayotining mazmuni aks etadi. Vatanni sevish, vatanparvarlik inson ma'naviyatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Ma'naviyat kamol topgan jamiyatlarda qobiliyat, iste'dod egalari shu jamiyatning, millatning yuzi, g'ururi, obro'-e'tibori hisoblanadi. Ma'naviyatli jamiyatda aql, sog'lom fikr, adolat va yaxshi xulq ustuvordir. Bunday jamiyatda xalqning ertangi kunga ishonchi kuchli bo'ladi, odamga nomunosib turli illatlar barham topadi.[2]

Axloq ezgulik va yovuzlik, yaxshilik va yomonlik deb baholaydigan, binobarin ma'lum xulq-atvorga undab, ruxsat beradigan yoki ta'qiqlaydigan narsalarni din savob, uvol (gunoh), halol va harom tushunchalari yordamida mustahkamlagan. Agar din odamlarni faqat sig'inishga, ibodat va duoga chorlash bilan cheklanib, ijtimoiy-maishiy hayoti bilan qiziqmasa, odamlar o'rtasida keng tarqalmas edi. Xuddi shunday, axloq va butun ma'naviyat tizimi din yordamida odamlar ongiga ta'sir ko'rsatmasa u ham katta muvaffaqiyatga erishmas edi.[3]

Ma'naviy tamoyillar moddiy borliqdan ustun bo'lgan, ko'pincha diniy yoki falsafiy an'analarga asoslangan e'tiqod va qadriyatlarga tegishli. Ular rahm-shafqat, kamtarlik, halollik va hayotdagi yuksak maqsadlar yoki ma'nolarga intilish kabi tushunchalarni o'z ichiga oladi. Ruhiy tamoyillar ilohiy mavjudot, tabiat yoki insoniyatning umumiy farovonligi bo'ladimi, o'zidan buyukroq narsaga bog'liqlik hissini ta'minlaydi.[4]

Axloqiy tamoyillar: esa, ma'lum bir jamiyatda nima to'g'ri yoki noto'g'ri deb hisoblanishini belgilaydigan axloqiy xulq-atvor uchun ko'rsatmalardir. Bu tamoyillar ko'pincha madaniy

me'yorlar, diniy ta'limotlar va falsafiy axloqdan kelib chiqadi. Asosiy axloqiy tamoyillar halollik, adolat, hurmat va mas'uliyatni o'z ichiga oladi. Ular qonunlar, ijtimoiy siyosat va shaxslararo munosabatlar uchun asos bo'lib xizmat qiladi, bu esa shaxslarning boshqalar va butun jamiyat uchun foydali bo'lgan yo'llar bilan harakat qilishini ta'minlaydi.[5]

Ma'naviy-axloqiy tamoyillarning mazmuni rang-barang va serqirra bo'lib, ular ildiz otgan turli madaniy, diniy va falsafiy sharoitlarni o'zida aks ettiradi. Asosiy elementlarga quyidagilar kiradi:

1. Axloqiy xulq: Bu halollik, halollik va adolat kabi axloqiy me'yorlarga mos keladigan xatti-harakatlar va harakatlarni o'z ichiga oladi. Axloqiy xulq-atvor jamiyatda ishonch va hamkorlikni saqlash uchun zarurdir.

2. Mehr-shafqat va hamdardlik: Bu qadriyatlar boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish va bo'lishish, birdamlik va o'zaro yordam tuyg'usini rivojlantirish muhimligini ta'kidlaydi.

3. Ma'suliyat: Bu tamoyil butun hayotning o'zaro bog'liqligini tan olgan holda, boshqalar va atrof-muhit farovonligiga yordam beradigan tarzda harakat qilish burchini ta'kidlaydi.

4. Qadr-qimmatni hurmat qilish: Bu har bir shaxsning o'ziga xos qadriyatini tan olish va qadrlashni, inson huquqlari va tengligini ta'minlashni o'z ichiga oladi.

5. Donolikka intilish: Ma'naviy va axloqiy tamoyillar ko'pincha bilim va tushunishni izlashga undaydi, odamlarni ongli va o'ylangan qarorlar qabul qilishga yo'naltiradi.

6. Adolatga sodiqlik: Bu adolat va tenglikni targ'ib qilish, adolatsizliklarni bartaraf etish va marginal va zaif aholi huquqlarini qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi.[6]

Zamonaviy dunyoda ma'naviy-axloqiy tamoyillarning dolzarbligicha chuqur va keng qamrovli:

1. Ijtimoiy hamjihatlik: Turli va ko'p madaniyatli jamiyatlarda bu tamoyillar ijtimoiy totuvlik va o'zaro tushunishni mustahkamlash, nizolarni kamaytirish va birlikni targ'ib qilish uchun umumiy asos bo'lib xizmat qiladi.

2. Axloqiy yetakchilik: Ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni o'zida mujassam etgan yetakchilar o'z jamoalari va tashkilotlarini axloqiy va barqaror amaliyotlarga yo'naltirib, ishonch va ishonchni uyg'otishi mumkin.

3. Shaxsiy bajarilish: Ma'naviy va axloqiy tamoyillarga amal qilgan shaxslar ko'pincha o'zlarining umumiy farovonligi va baxtiga hissa qo'shib, ko'proq maqsad va qoniqish hissini boshdan kechiradilar.

4. Global muammolar: Iqlim o'zgarishi, tengsizlik va adolatsizlik kabi global muammolarni hal qilishda ma'naviy va axloqiy tamoyillar jamoaviy harakatlar va umumiy mas'uliyat uchun asos yaratadi.

5. Texnologik yutuqlar: Texnologiyalar rivojlanishda davom etar ekan, bu tamoyillar innovatsiyalarni ishlab chiqish va ulardan axloqiy jihatdan foydalanishni ta'minlash, inson qadr-qimmatini hurmat qilish va umumiy manfaatni ilgari surish uchun juda muhimdir.

6. Madaniyatni asrab-avaylash: Ma'naviy-axloqiy tamoyillar madaniy meros va o'zlikni saqlashning ajralmas qismi bo'lib, doimiy o'zgaruvchan dunyoda davomiylik va tegishlilik tuyg'usini ta'minlaydi.[7]

Modernizatsiyaning jadal sur'atlariga qaramay, ma'naviy-axloqiy tamoyillar chuqur dolzarbligicha qolmoqda. Ular axloqiy noaniqliklar va axloqiy dilemmalar bilan ajralib turadigan davrda yo'l-yo'riq va barqarorlikni taklif qiladi. Ushbu tamoyillarga amal qilgan holda, jamiyatlar muvozanatli va adolatli hayotni ta'minlab, zamonaviy hayotning murakkabliklarida halollik va rahm-shafqat bilan harakat qilishlari mumkin.[8]

Ta'limda ma'naviy-axloqiy tamoyillar kelajak avlodlar xulq-atvori va qadriyatlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu tamoyillarni ta'lim dasturlariga kiritish tanqidiy fikrlash, empatiya va axloqiy fikrlashni rivojlantiradi, yoshlarni mas'uliyatli va rahmdil fuqarolar bo'lib yetishish vositalari bilan jihozlaydi.

Xulosa. Ma'naviy-axloqiy tamoyillar tushunchasi o'zining boy va rang-barang mazmuni

bilan insoniyat jamiyatining tamal toshi bo'lib qolaveradi. Uning ahamiyati bugungi kunda har qachongidan ham yaqqol namoyon bo'lib, zamonaviy qiyinchiliklarga qarshi yo'l-yo'riq va ilhom beradi. Ushbu tamoyillarni qabul qilish va tarbiyalash orqali shaxslar va jamoalar zamonaviy hayotning murakkabliklarida halollik, rahm-shafqat va umumiy manfaatlarga sodiqlik bilan harakat qilishlari va kelajak avlodlar uchun yanada adolatli va uyg'un dunyoni ta'minlashlari mumkin.

Ma'naviy-axloqiy tamoyillarning jamiyat hayotidagi o'rni ajralmasdir. Ular jamiyatlar barpo etiladigan axloqiy asosni tashkil qiladi, xulq-atvorni boshqaradi, ijtimoiy hamjihatlikni rivojlantiradi va umumiy farovonlikni rag'batlantiradi. Ularning dolzarbligi chuqur bo'lib, zamonaviy muammolarga yechim taklif qiladi va muvozanatli va uyg'un hayotni ta'minlaydi. Ushbu tamoyillarni qabul qilish va tarbiyalash orqali shaxslar va jamoalar yanada adolatli va rahm-shafqatli dunyoni yaratib, hamma uchun yorqin kelajakni ta'minlashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

Dinara A., Gaynazarova S. T. SUIDSIDAL AXLOQ PSIXOLOGIYASI VA UNING MAZMUN MOHIYATI //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 4. – №. 2. – C. 195-198.

<https://uz.wikipedia.org/wiki/Ma%CA%BCnaviyat>

AXLOQ, HUQUQ VA DIN. Raxmonova Gulzoda G'aniyevna. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SOCIAL SCIENCES. Volume: 02 Issue: 08| August-2022ISSN: 2181-2594

Nusratilloevna M. S. Ma'naviy makonning falsafiy muammolari //So 'ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi. – 2023. – T. 6. – №. 7. – C. 128-130.

Xidirov X. I. “MA'NAVIYAT” VA “QADRIYAT”–MA'NAVIY-AHLOQIY TUSHUNCHA SIFATIDA //Educational Research in Universal Sciences. – 2024. – T. 3. – №. 4 SPECIAL. – C. 197-200.

Tashpulatovich M. S. MA'NAVIYAT VA MA'RIFATNING YANGI JAMIYATNI QURISHDAGI QUDRATLIKUCH VA BEBAHOMANBA EKANLIGI //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2023. – T. 1. – №. 6. – C. 285-288.

Tayirovna I. B. AVESTODA MA'NAVIY-AXLOQIY QARASHLARNING AHAMIYATI //Barqaror Taraqqiyot va Rivojlanish Tamoyillari. – 2023. – T. 1. – №. 6. – C. 61-62.

Akbarali O'g'li S. F. Organization of experimental work and analysis of results on the improvement of technologies for improving the effectiveness of legal education and training of schoolchildren //Frontline Social Sciences and History Journal. – 2023. – T. 3. – №. 04. – C. 54-61.